

เมื่อเห็นว่าสำคัญ...เมื่อนั้นพัฒนา...คุณค่าการศึกษาไทย

นางสาวกานต์วี ศรีประไพ

การศึกษาไทยมีประวัติความเป็นมาที่ยาวนาน หลักฐานทางประวัติศาสตร์ชี้ให้เห็นถึงพัฒนาการทางการศึกษาภายในประเทศไทย เริ่มตั้งแต่ประเทศไทยหรือในขณะนั้นเรียกว่า “สยาม” มีตัวอักษรไทยใช้เป็นครั้งแรกตั้งแต่สมัยสุโขทัย วิชาที่เรียนคือภาษาบาลี ภาษาไทยและวิชาสามัญขั้นต้น สำนักเรียนมี 2 แห่ง แห่งหนึ่งคือวัดเป็นสำนักเรียนของบรรดาบุตรหลานขุนนางและราษฎรทั่วไป อีกแห่งหนึ่งคือ สำนักราชบัณฑิต ซึ่งสอนแต่เฉพาะเจ้านายและบุตรหลานข้าราชการเท่านั้น ต่อมาในสมัยอยุธยาการศึกษาไทยได้เปลี่ยนรูปแบบต่างไปจากการศึกษาสมัยกรุงสุโขทัย ลักษณะการศึกษามัธยมกรุงศรีอยุธยาเป็นไปในทางติดต่อกับประชาคมเท่านั้น เพราะการศึกษาทั่วไปก็ตกอยู่แก่วัด ราษฎรนิยมพาลูกหลานไปฝากพระเพื่อเล่าเรียนหนังสือ พัฒนาการทางการศึกษาเป็นไปค่อนข้างช้าอย่างเห็นได้ชัด เพราะการเรียนที่มีพระเป็นผู้สอนยังปรากฏเรื่อยมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ดังที่ เซอร์จอห์นบาวริง ได้กล่าวไว้ในหนังสือหนังสือราชอาณาจักรและชาวสยาม ความว่า “พระได้รับมอบหมายให้จัดการศึกษา และโรงเรียนอยู่ติดกับวัดโดยมาก ย่อมเป็นของธรรมดาอยู่เองที่การสอนให้รู้คำสั่งสอนและประกอบพิธีกรรมทางพุทธศาสนา เป็นส่วนสำคัญมากของระบบการศึกษา พลเมืองชายส่วนหนึ่งอ่านและเขียนหนังสือออก แต่วิธีที่จะแสวงหาความรู้ชั้นสูงสาขาใดสาขาหนึ่งมีอยู่น้อยถึงกระนั้นก็ดี โดยเฉพาะในบรรดาขุนนางยังใส่ใจเรียนวิชาเครื่องจักรกลไก รู้จักใช้เครื่องมือเดินเรือ และรู้วิชาปรัชญากันมาก ค่าเล่าเรียนตามปรกติในโรงเรียนสามัญที่กรุงเทพฯ เก็บจากเด็กชายคนละ 8 ดอลลาร์หรือ 35 ซิลลิงต่อปีและอีก 15 ดอลลาร์ เป็นค่าที่อยู่ เสื้อผ้า เครื่องเขียนและอื่น ๆ ชาวจีนที่รวยบางคนจ้างครูสอนส่วนตัวเดือนละ 8 ดอลลาร์ ห้องเรียนห้องหนึ่งอาจเช่าได้เดือนละ 2 ดอลลาร์ครึ่งหรือต่ำกว่านั้น การศึกษาสตรีถูกทอดทิ้ง ในประเทศสยามมีสตรีอยู่น้อยคนที่อ่านหรือเขียนได้ อย่างไรก็ตามก็ดีในการแสดงละครภายในพระราชวัง สตรีคนหนึ่งบอกบทและพลิกหน้าบทละครได้อย่างแคล่วคล่องมาก”(เซอร์จอห์นบาวริง:2547) จากข้อความข้างต้นทำให้เห็นได้ชัดว่าการศึกษาไทยเป็นไปอย่างไม่ทั่วถึง ผู้ชายจะเป็นผู้ได้เรียนหนังสือ ในขณะที่ผู้หญิงอาศัยจำจากบทละครหรือใช้ศิลปะการแสดงเลี้ยงชีพเท่านั้นไม่ได้รู้หนังสือแต่อย่างใด อีกนัยหนึ่งคือการจัดการศึกษาที่มีการเรียกเก็บค่าเล่าเรียน ซึ่งเป็นลูกหลานคนมีเงินมีตำแหน่งในสังคมที่จะได้เรียนหนังสือ ไม่ว่ายุคสมัยจะผ่านไปอย่างไรคงพูดได้ไม่เต็มปากว่าการศึกษาไทยมีความเสมอภาคทางการศึกษา และชาวจีนที่มีฐานะในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นยังสามารถจ้างครูสอนส่วนตัวได้ ยิ่งตอกย้ำระบบสังคมในปัจจุบันที่เห็นได้ชัดว่าคนไทยเชื้อสายจีนจะเป็นเจ้าของบริษัท ที่มีคนไทยเชื้อสายไทยแต่เดิมเป็นลูกจ้าง

สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) การศึกษาไทยพัฒนามาอย่างมีรูปแบบมากยิ่งขึ้นเรียกได้ว่าพัฒนาอย่างก้าวกระโดด คือมีการจัดตั้งโรงเรียนขึ้นเป็นครั้งแรกในประเทศไทย รวมถึงมี

การจัดตั้งมหาวิทยาลัยขึ้นเป็นแห่งแรกเช่นกัน การศึกษาพัฒนาตามบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทั้งด้านภาษา ศาสนา และวัฒนธรรม รวมถึงพัฒนาการทางการแพทย์และเทคโนโลยีสมัยใหม่ การศึกษาจึงมีความสำคัญเป็นอย่างมาก คนไทยจำต้องรู้หนังสือทั้งชายและหญิงมีโอกาสในการศึกษามากยิ่งขึ้น การศึกษามีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องจนปัจจุบันมีโรงเรียนต่าง ๆ เกิดขึ้นมากมาย ในหลากหลายรูปแบบของการจัดการเรียนการสอน มีกลุ่มเป้าหมายคือนักเรียนที่ชัดเจน และคงหนีไม่พ้นความเลื่อมล้ำที่เห็นได้ชัดขึ้นของการศึกษา

“การศึกษา” พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ให้ความหมายว่า "การเล่าเรียน การฝึกอบรม " เป็นคำที่ใช้ในความหมายตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า "Education" ซึ่ง คาร์เตอร์ วี. กูด (Good. 1973 : 202) ให้ความหมายไว้ในพจนานุกรมศัพท์การศึกษา 4 ประการ โดยสรุป คือ 1. การศึกษา หมายถึง การดำเนินการด้วยกระบวนการทุกอย่าง ที่ทำให้บุคคลพัฒนาความสามารถด้านต่างๆ รวมทั้งทัศนคติและพฤติกรรมอื่น ๆ ตามค่านิยมและคุณธรรมในสังคม 2. การศึกษา หมายถึง กระบวนการทางสังคม ที่ทำให้บุคคลได้รับอิทธิพลจากสิ่งแวดล้อมที่คัดเลือกและกำหนดไว้อย่างเหมาะสมโดยเฉพาะโรงเรียน เพื่อพัฒนาบุคคลและสังคม 3. การศึกษา หมายถึง วิชาซึ่งพออย่างหนึ่งสำหรับครู หรือการเตรียมบุคคลให้เป็นครู ซึ่งจัดสอนในสถาบันอุดมศึกษา ประกอบด้วย วิชาจิตวิทยาการศึกษา ปรัชญา ประวัติการศึกษา หลักสูตร หลักการสอน การวัดผล การบริหาร การนิเทศการศึกษา และวิชาอื่นๆ ที่ครูควรรู้ทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ ซึ่งจะทำให้เกิดความเจริญงอกงามสำหรับครู และ 4. การศึกษา หมายถึง ศิลปะในการถ่ายทอดความรู้ต่าง ๆ ในอดีต ซึ่งรวบรวมไว้อย่างเป็นระบบสำหรับคนรุ่นใหม่ จากความหมายของการศึกษาข้างต้นสรุปอย่างสั้น ๆ ได้ดังนี้ 1. การศึกษาทำให้บุคคลพัฒนา 2. มีสถานที่สร้างขึ้นมาเพื่อให้การศึกษา 3. การศึกษาคือครู และ 4. การศึกษาเป็นการถ่ายทอดความรู้จากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง เมื่อนำนโยบายการจัดการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ปี 2564-2565 มาพิจารณาความสอดคล้องกับความหมายทางการศึกษา ดังนี้

1. การศึกษาทำให้บุคคลพัฒนา กระทรวงศึกษาธิการตระหนักถึงความสำคัญของยุทธศาสตร์ชาติด้านการพัฒนา และเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ โดยเฉพาะแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ประเด็นการพัฒนาศักยภาพคนตลอดช่วงชีวิต การสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพมนุษย์ การพัฒนาเด็กตั้งแต่ช่วงการตั้งครรภ์จนถึงปฐมวัย การพัฒนาช่วงวัยเรียนวัยรุ่น การพัฒนาและยกระดับศักยภาพวัยแรงงาน รวมถึงการส่งเสริมศักยภาพผู้สูงอายุ ประเด็นการพัฒนาการเรียนรู้ที่ตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 และพหุปัญญาของมนุษย์ที่หลากหลาย การปรับปรุงหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ให้ทันสมัย และทันการเปลี่ยนแปลงของโลกในศตวรรษที่ 21 โดยมุ่งพัฒนาผู้เรียนทุกระดับการศึกษาให้มีความรู้ ทักษะและคุณลักษณะที่เหมาะสมกับบริบทสังคมไทย การปฏิรูปการเรียนรู้ด้วยดิจิทัลผ่านแพลตฟอร์มการเรียนรู้ด้วยดิจิทัลแห่งชาติ (NDLP) และการส่งเสริมการฝึกทักษะดิจิทัลในชีวิตประจำวัน เพื่อให้มีหน่วยงานรับผิดชอบพัฒนาแพลตฟอร์มการเรียนรู้ด้วยดิจิทัลแห่งชาติ ที่สามารถ

นำไปใช้ในกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่ทันสมัย และเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ได้อย่างกว้างขวางผ่านระบบออนไลน์ และการนำฐานข้อมูลกลางทางการศึกษามาใช้ประโยชน์ในการพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารและการจัดการศึกษา การปรับระบบการประเมินผลการศึกษาและการประกันคุณภาพ พร้อมจัดทดสอบวัดความรู้ และทักษะที่จำเป็นในการศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาทั้งสายวิชาการและสายวิชาชีพ เพื่อให้ระบบการประเมินผล การศึกษาทุกระดับและระบบการประกันคุณภาพการศึกษา ได้รับการปรับปรุงให้ทันสมัยตอบสนองผลลัพธ์ ทางการศึกษาได้อย่างเหมาะสม การนำกรอบคุณวุฒิแห่งชาติ National Qualifications Framework (NQF) และกรอบคุณวุฒิอ้างอิงอาเซียน ASEAN Qualification Reference Framework (AQRF) สู่การ ปฏิบัติเป็นการผลิตและการพัฒนากำลังคนเพื่อการพัฒนาประเทศ โดยใช้กรอบคุณวุฒิแห่งชาติ เชื่อมโยง ระบบการศึกษาและการอาชีพ โดยใช้กลไกการเทียบโอนประสบการณ์ด้วยธนาคารหน่วยกิตและการจัดทำ มาตรฐานอาชีพในสาขาที่สามารถอ้างอิงอาเซียนได้

แนวนโยบายการศึกษาดังกล่าวเป็นการพัฒนาการศึกษาให้พร้อมรับกับประชาคมอาเซียน การแลกเปลี่ยนตลาดแรงงานในกลุ่มประเทศอาเซียนด้วยกัน ซึ่งประเทศไทยพร้อมหรือไม่กับนโยบาย การศึกษาดังกล่าว เด็กไทยวันนี้จากรายงานของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (สกศ.) ได้ศึกษา เปรียบเทียบสมรรถนะการศึกษาของประเทศไทยกับนานาชาติ โดยใช้ดัชนีของสถาบันเพื่อพัฒนาการจัดการ นานาชาติ (International Institute for Management Development : IMD) ซึ่งการจัดอันดับของสถาบัน IMD จะมีการจัดขึ้นเป็นประจำทุกปี โดยพิจารณาวัดผลจากประสิทธิภาพของรัฐบาล ประสิทธิภาพของภาค ธุรกิจและโครงสร้างพื้นฐานของประเทศต่าง ๆ ผ่านการเก็บข้อมูลและการสัมภาษณ์ผู้บริหารองค์กรทั่วโลกได้ จัดอันดับความสามารถในการแข่งขันของประเทศต่าง ๆ จำนวน 64 ประเทศ โดยในปี 2564 ผลการจัดอันดับ ด้านการศึกษา ประเทศไทยอยู่ในอันดับ 56 มีอันดับลดลง 1 อันดับจากปี 2563 และ เป็นอันดับ 3 ในกลุ่ม ประเทศอาเซียนที่เข้าร่วมการจัดอันดับ โดยเป็นรองประเทศสิงคโปร์ ที่ได้อันดับ 7 และประเทศมาเลเซีย ที่ได้ อันดับ 39 เมื่อวิเคราะห์ตัวชี้วัดด้านการศึกษาของ IMD จำนวน 19 ตัวชี้วัด โดยเปรียบเทียบกับปี 2563 พบว่า ประเทศไทยมีจุดแข็งหรือมีการพัฒนามากที่สุด 2 ตัวชี้วัด คือ ดัชนีมหาวิทยาลัยมีอันดับดีขึ้น 1 อันดับ จากอันดับที่ 49 เป็นอันดับที่ 48 และ อัตราส่วนนักเรียนต่อครู ที่สอนระดับประถมศึกษา มีอันดับดีขึ้นถึง 6 อันดับ จากอันดับที่ 36 เป็นอันดับที่ 30 ส่วนตัวชี้วัดที่เป็นจุดอ่อนในด้านการศึกษา มี 3 ตัวชี้วัด คือ อัตราการ เข้าเรียนระดับมัธยมศึกษา มีอันดับลดลง 4 อันดับ จากอันดับ 57 เป็นอันดับ 61 อัตราส่วนนักเรียนต่อครู ระดับมัธยมศึกษา ลดลง 3 อันดับ จากอันดับ 57 เป็นอันดับ 60 และ งบประมาณด้านการศึกษาต่อผลิตภัณฑ์ มวลรวมของประเทศ (GDP) ลดลง 1 อันดับ จากอันดับ 58 เป็นอันดับ 59

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา พบว่า เมื่อพิจารณาตัวชี้วัดของ IMD โดยจำแนกตามวัตถุประสงค์ หลักของการปฏิรูปการศึกษา 3 ด้าน เพื่อวางแผนพัฒนาการศึกษาไทยให้มีคุณภาพ ได้มาตรฐานระดับสากล และยกระดับสมรรถนะทางการศึกษาด้วยการพัฒนาอันดับ ดังนี้ 1.กลุ่มตัวชี้วัดด้านคุณภาพการศึกษา มี

อันดับต่ำกว่าครึ่งของประเทศที่เข้าร่วมการจัดอันดับ ทั้งจากการประเมินผลนักเรียนนานาชาติ หรือ PISA ผลสัมฤทธิ์ของการอุดมศึกษา ความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษ และอัตราการไม่รู้หนังสือของประชากร เป็นต้น 2.กลุ่มตัวชี้วัดที่สะท้อนการลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา พบว่า ไทยมีอัตราการเข้าเรียนระดับมัธยมศึกษาลดลง อัตราส่วนนักเรียนต่อครูระดับมัธยมศึกษายังไม่เหมาะสม และ งบประมาณด้านการศึกษาต่อ GDP มีอันดับรั้งท้ายของประเทศที่เข้าร่วมการจัดอันดับ และ 3.กลุ่มตัวชี้วัดด้านการสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันซึ่งเป็นข้อมูลที่ IMD มาสุ่มสำรวจถามความคิดเห็นผู้ประกอบการ พบว่า ภาคเอกชนหรือสถานประกอบการ มีความพึงพอใจจากการใช้บัณฑิต ซึ่งมีแนวโน้มของอันดับที่ดีขึ้นแต่ยังมีอันดับต่ำกว่าครึ่งของประเทศที่เข้าร่วมการจัดอันดับทั้งหมด

การจัดอันดับการศึกษาในกลุ่มประเทศอาเซียนด้านการศึกษาของ IMD อันดับหนึ่งคือ ประเทศสิงคโปร์ การวางโครงสร้างระบบการศึกษาอยู่บนพื้นฐานแนวคิดการพัฒนาบุคคลตามความสามารถ (Meritocracy) และระบบคัดสรรต่าง ๆ ซึ่งทำหน้าที่จัดกลุ่มผู้เรียนไปตามสถาบันการศึกษาที่เหมาะสมกับความสามารถ ไม่ว่าจะเป็นสถาบันอาชีวศึกษาหรือสถาบันอุดมศึกษา โดยหลักสูตรที่มีการเปิดสอนล้วนเป็นไปเพื่อการตอบสนองความต้องการทรัพยากรบุคคลของประเทศ ทั้งนี้ประเทศไทยสามารถนำพัฒนาการด้านการศึกษาของประเทศสิงคโปร์ มาเป็นแนวทางปรับใช้ในเชิงนโยบายได้ ดังนี้

1) การเปลี่ยนค่านิยมทางการศึกษาโดยมุ่งเน้นการพัฒนาแรงงานหรือทุนมนุษย์ที่มีคุณภาพในฐานะปัจเจกบุคคลที่พร้อมตอบสนองบริบทการพัฒนาและความท้าทายของประเทศ ประเทศสิงคโปร์ระบุเป้าประสงค์หลักของการศึกษาแต่ละช่วงชั้น (The Key Stage Outcomes of Education) ไว้ โดยเมื่อนักเรียนจบระดับประถมศึกษาต้อง “รู้จักและรักประเทศสิงคโปร์” หลังจบการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาต้อง “เชื่อมั่นในสิงคโปร์และเข้าใจว่าอะไรสำคัญต่อประเทศ” และภายหลังจบระดับอุดมศึกษาต้อง “ภาคภูมิใจในความเป็นสิงคโปร์และเข้าใจความสัมพันธ์ของสิงคโปร์กับโลก” ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความพยายามในการสร้างทรัพยากรมนุษย์ที่มีความรู้และเข้าใจในอัตลักษณ์ของตน พร้อมไปกับการตระหนักถึงความสัมพันธ์ของท้องถิ่นตนกับความเป็นโลก ซึ่งในกระบวนการนี้เด็กไทยยังขาดความรักความหวงแหนหรืออัตลักษณ์ของความเป็นไทย จากกระแสปลูกความนิยมให้คนไทยอยากย้ายไปอยู่ต่างประเทศมากกว่าอยู่เมืองไทย หรือความนิยมไปเรียนต่อต่างประเทศ การไปเรียนแลกเปลี่ยนแล้วไม่อยากจะกลับมาเรียนที่ประเทศไทย ซึ่งถ้าประเทศไทยสามารถนำกระบวนการนี้มาปรับใช้ในการกำหนดผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ของการศึกษาแต่ละช่วงชั้นและวางแผนการสอนได้คงทำให้ประเทศไทยได้พัฒนาการศึกษา พัฒนาคนพร้อมกับพัฒนาประเทศ ไม่ใช่เพียงแค่ปลูกฝังให้นักเรียนไทยเข้าแถวทำกิจกรรมในตอนเช้าเท่านั้น ยังมาสู่ความเปี่ยมหน่ายของนักเรียนไทยที่ไม่อยากไปโรงเรียนในตอนเช้าเพื่อเข้าแถวทำกิจกรรมต่าง ๆ

2) ระบบการคัดสรรและสนับสนุนบุคคลตามความสามารถ (Meritocracy) หลักการคัดสรรและพัฒนาบุคคลตามความสามารถ (Meritocracy) เป็นคุณค่าที่ทำให้รัฐบาลสิงคโปร์ประสบความสำเร็จในการ

สร้างแรงจูงใจในการเรียน ทำให้ผู้เรียนรู้สึกอยากพัฒนาตนเองให้มีความสามารถ เนื่องจากมองเห็นผลตอบแทนของการพัฒนาตนเองอย่างเป็นรูปธรรม แนวคิดนี้อยู่พื้นฐานความเชื่อว่าทุกคนจะได้รับโอกาสทางการศึกษาอย่างทั่วถึง เนื่องจากเป็นระบบการคัดสรรตามความรู้และความสามารถที่ปราศจากอคติ ประเทศไทยสามารถนำแนวคิดนี้มาใช้ในการจัดการศึกษา โดยเพิ่มทางเลือกในการเรียนตามความถนัดและความสามารถ และกระตุ้นภาคเศรษฐกิจเพื่อสร้างงานรองรับผู้สำเร็จการศึกษาทั้งในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย อาชีวศึกษา และอุดมศึกษา จัดหลักสูตรแยกตามความสามารถของผู้เรียนเพื่อมุ่งพัฒนาคุณภาพของผู้สำเร็จการศึกษาได้เต็มศักยภาพมากยิ่งขึ้น ซึ่งแนวคิดนี้สอดคล้องกับนโยบายการพัฒนาการศึกษาของประเทศไทย การพัฒนาการเรียนรู้ที่ตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 และพหุปัญญาของมนุษย์ที่หลากหลาย จากเมื่อก่อนที่ประเทศไทยยังคงนิยมการก้าวเข้าสู่รั้วมหาวิทยาลัยและให้ความสำคัญเฉพาะบางอาชีพเท่านั้น แต่ปัจจุบันเมื่อสภาพแวดล้อมและการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและเทคโนโลยีพัฒนาไปอย่างรวดเร็ว ทำให้เกิดอาชีพใหม่ ๆ มากขึ้น ดังนั้นการศึกษาจึงต้องออกจากกรอบความคิดเดิมและมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เต็มศักยภาพตามความสามารถ พร้อมวัดและประเมินผลผู้เรียนตามสรณະะไม่ใช่ตามตัวชี้วัด

3) การพัฒนาสถาบันอุดมศึกษามุ่งสู่ระดับสากล ประเทศไทยสามารถนำสูตรสำเร็จของสิงคโปร์ ที่มี 3 องค์ประกอบ ได้แก่ การดึงดูดผู้มีทักษะความสามารถเข้าสู่การเรียนการสอนของสถาบันการศึกษา การพัฒนาหลักสูตรที่ท้าทาย และการสร้างทัศนคติและค่านิยมเกี่ยวกับการศึกษามาปรับใช้ในการพัฒนาสถาบันอุดมศึกษาในประเทศไทย โดยการสร้างความร่วมมือและดึงสถาบันการศึกษาชั้นนำของโลกให้เข้ามาเปิดหลักสูตรในประเทศไทย วางแผนงบประมาณในการสนับสนุนบุคลากรในสถาบันการศึกษา เพิ่มอัตราค่าจ้างเพื่อเป็นแรงจูงใจให้แก่ผู้เชี่ยวชาญทั้งชาวไทยและต่างชาติที่มีความสามารถโดดเด่นหรือมีผลงานวิจัยที่มีคุณภาพ จัดสรรทุนการศึกษาเพื่อดึงดูดนักศึกษาต่างชาติที่มีความสามารถโดดเด่น เพิ่มงบประมาณในการพัฒนาและจัดทำหลักสูตรสาขาใหม่ที่สอดคล้องกับแนวโน้มความสนใจและการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศและโลก รวมไปถึงเน้นการสร้างทักษะการคิดวิเคราะห์และเสริมสร้างทัศนคติที่ดีต่อการเรียน โดยนำแนวคิดการพัฒนาผู้เรียนตามความสามารถมาเป็นส่วนหนึ่งในการสร้างแรงจูงใจในการศึกษา

4) การกำหนดนโยบายเพื่อผสมผสานความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ พหุวัฒนธรรมและระบบการศึกษาสองภาษา ภาวะพหุวัฒนธรรม พหุภาษา และการจัดการความหลากหลายทางชาติพันธุ์ของสิงคโปร์ นำไปสู่การจัดสรรทรัพยากรในการสร้างระบบการศึกษาที่เป็นหนึ่งเดียวของประเทศ ซึ่งคือการศึกษาระบบทวิภาษา การที่รัฐเล็งเห็นความสำคัญของภาษาอังกฤษในฐานะหนึ่งในห่วงโซ่สำคัญที่เชื่อมโยงผู้คนในสังคมพหุวัฒนธรรมรวมทั้งเป็น “ทรัพยากรทางเศรษฐกิจ” ที่มีมูลค่าสูงในเชิงพาณิชย์ทั้งในประเทศสิงคโปร์และระดับสากล ถือเป็นมุมมองที่ประเทศไทยสามารถนำมาพิจารณาในการวางนโยบายสำหรับการพัฒนาการศึกษาวิชาภาษาอังกฤษ มุ่งเน้นการพัฒนาทักษะการใช้ภาษาและความรอบรู้ทางวัฒนธรรม เพื่อเป็นเครื่องมือสำคัญในการทำงานและเป็นช่องทางในการ “เชื่อมโยง” ความเป็นไทยกับความ

เป็นสากล การสอนสองภาษาของสิงคโปร์นับว่าเป็นนโยบายหนึ่งที่ประสบความสำเร็จในการทำให้พลเมืองสิงคโปร์มีโอกาสทั้งด้านการศึกษา การทำงาน และช่วยให้พลเมืองสิงคโปร์เข้าใจอัตลักษณ์วัฒนธรรมที่แตกต่างหลากหลาย มีทักษะในการสร้างปฏิสัมพันธ์กับคนที่มีวัฒนธรรมต่างจากตนเอง ซึ่งทักษะนี้เป็นทักษะที่จำเป็นมากต่อสังคมโลกาภิวัตน์ ผู้บริหารการศึกษาในประเทศไทยสามารถศึกษาแนวทางเพิ่มเติมจากสิงคโปร์ได้ ทั้งในแง่ของการวางหลักสูตร การจัดกิจกรรมและการบริหารจัดการให้สถานศึกษามีส่วนช่วยในการสร้างค่านิยมให้กับพลเมืองไทยที่จะยอมรับการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม

การศึกษาของประเทศมาเลเซีย ประเทศที่จัดอันดับการศึกษาเป็นที่สองในอาเซียน ระบบการศึกษาของมาเลเซียได้รับอิทธิพลมาจากระบบการศึกษาของอังกฤษค่อนข้างมาก ประกอบกับความสนใจของฝ่ายบริหารและความมีเสถียรภาพของรัฐบาลทำให้การศึกษาของมาเลเซียพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยระบบการศึกษาของมาเลเซีย มาเลเซียจัดการศึกษาเป็นชั้นอนุบาล 3 ปี (รับนักเรียนอายุ 4-6 ปี) ระดับประถมศึกษา 6 ปี (รับนักเรียนอายุ 6-11 ปี) ระดับมัธยมต้น 3 ปี (รับนักเรียนอายุ 12-14 ปี) ระดับมัธยมปลาย 2 ปี (รับนักเรียนอายุ 15-16 ปี) เตรียมอุดมศึกษา 2 ปี (รับนักเรียนอายุ 17-18 ปี) และระดับมหาวิทยาลัยหลักสูตร 3-6 ปี เป็นโครงสร้างระบบ K-6-3-2-2 (K คือ อนุบาล) การศึกษาของมาเลเซีย เมื่อเปรียบเทียบกับการจัดการศึกษาไทย จะพบว่าโครงสร้างคล้ายคลึงกัน คือ อนุบาล-ประถม 6 ปี-มัธยม 6 ปี และมีการแบ่งช่วงชั้นในระดับประถมศึกษาเป็น ช่วงชั้นที่ 1 และช่วงชั้นที่ 2 มีการสอบระดับประถมศึกษาปีที่ 6 และการสอบระดับมัธยม 3 และมัธยม 5 ในโรงเรียนรัฐ (หรือมัธยม 6 ในโรงเรียนจีน) คล้ายกับการประเมินผลระดับชาติของไทย แต่สิ่งที่แตกต่างกันคือ การศึกษาระดับมหาวิทยาลัย การพัฒนาครู การผลิตครูที่ดี ที่น่าสนใจคือการสรรหาคนเก่งมาเป็นครู และเมื่อมีการเปลี่ยนหลักสูตร เปลี่ยนเนื้อหา ครูต้องได้รับการฝึกอบรมให้จัดการกับการเปลี่ยนแปลงได้

อีกหนึ่งประเทศในเอเชียที่มีความน่าสนใจและติดอันดับต้น ๆ ของโลกของผลการสอบ PISA และมีการพัฒนาทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่องจนเป็นที่ยอมรับมาตรฐานในระดับโลก รวมถึงการพัฒนาด้านเทคโนโลยีที่มีความสามารถในการเข้าสู่การแข่งขันระดับสากล เกาหลีใต้มีคะแนนอยู่ในกลุ่มบนสุดของการประเมินผลในโครงการ PISA นับตั้งแต่การประเมิน PISA 2000 เป็นต้นมา แม้ว่าเกาหลีใต้และฟินแลนด์ที่มีผลโครงการ PISA ในกลุ่มบนสุดจะมีความแตกต่างกันอย่างมากในวิธีการเรียนการสอน แต่สิ่งที่สองประเทศนี้มีเหมือนกัน คือ การให้คุณค่าสูงสุดกับการศึกษา การให้เกียรติและยกย่องครูว่าครูคือกุญแจไปสู่ความสำเร็จ พ่อแม่สนใจและมีความคาดหวังสูงกับการศึกษาของบุตรหลาน

การเปรียบเทียบระบบการศึกษาทั้ง 3 ประเทศ ข้างต้นคือ สิงคโปร์ มาเลเซีย และเกาหลีใต้ ซึ่งเป็นประเทศในกลุ่มอาเซียนและกลุ่มประเทศเอเชียที่มีพื้นฐานทางภูมิศาสตร์และพื้นฐานทางวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกับประเทศไทย จากแนวทางการจัดการศึกษาของทั้ง 3 ประเทศเห็นได้ว่า ทั้ง 3 ประเทศนี้ให้ความสำคัญแก่ผู้สอน การจัดการศึกษาที่ดีจะทำให้การศึกษาของประเทศพัฒนาได้นั้น ครูต้องเก่ง ต้องให้คนเก่งเป็นครู

โดยให้ค่าตอบแทนที่สูง ครูหนึ่งคนต่อจำนวนเด็กนั้นจากการศึกษาพบว่า มีจำนวนใกล้เคียงกับประเทศไทย แต่ผลลัพธ์ที่ได้ต่างกัน เพราะประเทศไทยไม่ได้นิยมคนเก่งมาเป็นครู แต่มาจากความนิยมเป็นข้าราชการโดยพื้นฐานทำให้หลายคนสอบเพื่อมาเป็นครู และมีอัตราเงินเดือนที่น้อยมากเมื่อเทียบกับ 3 ประเทศดังกล่าว จึงไม่แปลกที่ไม่ว่าจะพัฒนาไปในทิศทางใดการศึกษาไทยก็เหมือนย่ำอยู่กับที่ เพราะไม่ได้มีการส่งเสริมพัฒนาในวิชาชีพครู ครูเงินเดือนน้อยแต่งงานหนัก เป็นค่าที่คุ้นเคยและได้ชินกันโดยทั่วไปในกลุ่มอาชีพครู เมื่ออัตราเงินเดือนน้อยแต่มีภาระงานมาก ส่งผลต่อการถ่ายทอดความรู้ไปยังนักเรียนได้ไม่เต็มที่ รวมถึงการให้ความสำคัญต่อการศึกษาศึกษาของภาครัฐ แม้งบประมาณที่กระทรวงศึกษาธิการได้รับมีจำนวนมากกว่ากระทรวงอื่น แต่การพัฒนาการศึกษายังคงเป็นไปได้ช้าและไม่มีความเสมอภาคกันทางการศึกษา ในหลายโรงเรียนที่ห่างไกลความเจริญก็ยังคงไม่มีสื่อการเรียนรู้ที่ดีและเพียงพอ หลายโรงเรียนยังขาดอัตรากำลังครูไม่เพียงพอในการจัดการเรียนการสอน จึงเห็นได้ชัดว่าการให้ความสำคัญของครูเป็นหน้าที่หลักของรัฐที่ควรตระหนักถึงเพื่อพัฒนาการศึกษา เมื่อมีครูเพียงพอต่อความต้องการของนักเรียน ครูมีความรู้ มีศักยภาพในการจัดการเรียนการสอนที่ดี นำไปสู่การพัฒนาเด็กนักเรียนและพัฒนาโรงเรียนไปในทางที่ดีเช่นกัน

2. สถานที่ที่สร้างขึ้นมาเพื่อให้เกิดการศึกษา นอกจากจะพัฒนาการศึกษาโดยการให้ความสำคัญของครูแล้ว สถานศึกษาก็เป็นปัจจัยหนึ่งที่รัฐต้องพัฒนา นโยบายการจัดการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ปี 2564-2565 พิจารณาความสอดคล้องกับการให้ความสำคัญของสถานศึกษา การพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารและการจัดการศึกษา โดยการส่งเสริมสนับสนุนสถานศึกษาให้มีความเป็นอิสระและคล่องตัว การกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษาโดยใช้จังหวัดเป็นฐาน โดยอาศัยอำนาจตามกฎหมายการศึกษาแห่งชาติที่ได้รับการปรับปรุงเพื่อกำหนดให้มีระบบบริหารและการจัดการ รวมถึงการจัดโครงสร้างหน่วยงานให้เอื้อต่อการจัดการเรียนการสอนให้มีคุณภาพ พร้อมให้สถานศึกษามีความเป็นอิสระและคล่องตัวการบริหารและการจัดการศึกษาโดยใช้จังหวัดเป็นฐาน มีระบบการบริหารงานบุคคลโดยยึดหลักธรรมาภิบาล รวมถึงการระดมทรัพยากรทางการศึกษาจากความร่วมมือทุกภาคส่วน เพื่อให้การจัดสรรทรัพยากรทางการศึกษามีความเป็นธรรมและสร้างโอกาสให้กลุ่มเป้าหมายได้เข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพทัดเทียมกลุ่มอื่น ๆ กระจายทรัพยากรทั้งบุคลากรทางการศึกษา งบประมาณและสื่อเทคโนโลยีได้อย่างทั่วถึง และการพลิกโฉมระบบการศึกษาไทย ด้วยการนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาใช้ในการจัดการศึกษาทุกระดับการศึกษา เพื่อให้สถาบันการศึกษาทุกแห่งนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาใช้ในการจัดการศึกษาผ่านระบบดิจิทัล เหล่านี้คือแนวทางการพัฒนาการศึกษาไทยโดยเริ่มจากการพัฒนาสถานศึกษา

3. การศึกษาคือครู นโยบายการจัดการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ปี 2564-2565 ได้กำหนดนโยบายในการส่งเสริมและพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา การพัฒนาคุณภาพและประสิทธิภาพครูและอาจารย์ ในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานและอาชีวศึกษาให้มีสมรรถนะทางภาษาและดิจิทัล เพื่อให้ครูและอาจารย์ได้รับการพัฒนาให้มีสมรรถนะทั้งด้านการจัดการเรียนรู้ด้วยภาษาและดิจิทัล สามารถปรับวิธีการเรียน

การสอนและการใช้สื่อทันสมัย มีความรับผิดชอบต่อผลลัพธ์ทางการศึกษาที่เกิดกับผู้เรียน อย่างไรก็ตามนโยบายทางการศึกษามุ่งพัฒนาครูให้มีความรู้ที่สูงขึ้น แต่ยังคงขาดการให้ความสำคัญแก่ครูในด้านการให้คำตอบแทนการลดภาระงานจำนวนมาก การประเมินปรับฐานเงินเดือน รวมถึงเวลาการเข้าร่วมการอบรมเพื่อรับความรู้ในการพัฒนาตนเอง ครูยังต้องดำเนินการและเสียค่าใช้จ่ายเองเป็นส่วนใหญ่ เหล่านี้จึงทำให้ครูมีการพัฒนาไม่เต็มรูปแบบ จากการเปรียบเทียบความสำคัญของครูในประเทศไทยกับความสำคัญของครูในประเทศอื่น จึงยังมีความแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด รัฐควรจัดการสนับสนุนงบประมาณในการฝึกอบรมให้แก่ครู การปรับฐานเงินเดือนให้เหมาะสมกับภาระงาน เพื่อให้มีครูเพียงพอต่อความต้องการของแต่ละโรงเรียน และได้ครูที่สอนตรงตามวิชาสาขาวิชา

4. การศึกษาเป็นการถ่ายทอดความรู้จากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง กระทรวงศึกษากำหนดนโยบายทางการศึกษาเพื่อการพัฒนาทางการศึกษาอย่างยั่งยืน การศึกษาเพื่ออาชีพและสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ เพื่อให้ผู้จบการศึกษาระดับปริญญาและอาชีวศึกษามีอาชีพและรายได้ที่เหมาะสมกับการดำรงชีพและคุณภาพชีวิตที่ดี มีส่วนช่วยเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันในเวทีโลกได้ การเพิ่มโอกาสและการเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพของกลุ่มผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา และผู้เรียนที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ การจัดการศึกษาในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย โดยยึดหลักการเรียนรู้ตลอดชีวิตและการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา

จากแนวนโยบายการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการที่สอดคล้องกับความหมายของการศึกษา ทำให้เห็นชัดว่าไม่ว่าจะเป็น การพัฒนาการศึกษา การพัฒนาครู การพัฒนาโรงเรียน และการถ่ายทอดองค์ความรู้ต่างเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้เรียนมีการพัฒนา เมื่อผู้เรียนมีการพัฒนามาจากการจัดการระบบการศึกษาที่ดี ส่งผลสู่การพัฒนาประเทศ เพราะทรัพยากรที่ดีที่สุดในการพัฒนาประเทศ คือทรัพยากรมนุษย์ จึงอยากให้ทุกภาคส่วนเห็นถึงความสำคัญของการจัดการศึกษา นั่นคือ “ครู” ทรัพยากรที่สำคัญของการศึกษา เมื่อมีการปฏิรูปการศึกษา ปัจจัยที่ต้องส่งเสริมคู่ขนานกับการพัฒนาครู คือ การให้ความช่วยเหลือทั้งครูผู้สอนและผู้เรียนที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้เชื่อมโยงกับ National Digital Learning Platform สำหรับประเทศไทย และสุดท้ายเมื่อกำหนดนโยบายให้มีความชัดเจน ครูมีความรู้และทักษะจากการพัฒนาตนเอง เมื่อครูและผู้เรียนได้รับความช่วยเหลือแล้ว การจัดการเรียนการสอนจึงเป็นสิ่งที่ต้องให้ความสำคัญลำดับต่อมา ทั้งนี้ การจัดการเรียนการสอนจะมีคุณภาพและมีประสิทธิภาพได้ ประเทศไทยจะต้องดำเนินการพัฒนาให้มีความสมบูรณ์ต่อไป เนื่องจากการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับรูปแบบการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับ Digital Platform จะเป็นรูปแบบการเรียนรู้ที่มีแนวโน้มว่า จะต้องใช้กันมากขึ้นในทุกระดับการศึกษา เพื่อให้การเรียนรู้ของประเทศไทยทันต่อความเปลี่ยนแปลงของกระแสโลกต่อไปก็ต้องปฏิรูปทั้งระบบทุกส่วนของการศึกษา จึงจะเห็นผลลัพธ์ของการปฏิรูปการศึกษา

การส่งเสริมให้ครูมีการพัฒนาตนเองทันต่อสถานการณ์ และสื่อเทคโนโลยีที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอนที่เปลี่ยนไปจากเดิมเพื่อนำไปสู่การพัฒนาทางการศึกษา สอดคล้องกับทฤษฎีโลเวลล์ (Lovell, 1980: 109) ให้ความหมายของแรงจูงใจว่า “เป็นกระบวนการที่ชักนำโน้มน้าวให้บุคคลเกิดความมานะพยายาม เพื่อที่จะสนองตอบความต้องการบางประการให้บรรลุผลสำเร็จ” เมื่อครูมีแรงจูงใจในการพัฒนาตนเอง ส่งผลต่อการจัดการเรียนการสอน และเสริมแรงโดยการให้ค่าตอบแทนที่เหมาะสม การพัฒนาการศึกษาของไทยให้เท่าทันกับต่างประเทศคงไม่ยาก สำหรับผู้เรียนรัฐต้องจัดการการศึกษาให้มีความเสมอภาคเท่าเทียมกันมากที่สุดผ่านทางผู้อำนวยการสถานศึกษา รัฐควรจัดตั้งหน่วยงานเพื่อรับฟังปัญหาของครู นักเรียน และผู้ปกครองเพื่อเข้าถึงปัญหาของโรงเรียนในทุกระดับการศึกษา ทุกภาคส่วนของประเทศ จากตัวอย่างของการจัดการเรียนการสอนในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 นักเรียนส่วนมากเรียนในรูปแบบออนไลน์ (on-line) ซึ่งเป็นรูปแบบที่กระทรวงศึกษาธิการได้จัดให้มีการเรียนการสอนในขณะนั้น แต่ขาดการคำนึงถึงอุปกรณ์การใช้เทคโนโลยีและความพร้อมในแต่ละครอบครัว ทำให้นักเรียนในหลายครอบครัวขาดโอกาสทางการศึกษา อย่างไรก็ตามการพัฒนาที่ดีต้องเริ่มจากผู้ใหญ่คือรัฐบาลในการวางนโยบายการพัฒนาการศึกษาโดยศึกษาปัญหาจากส่วนล่าง คือโรงเรียนเล็ก ๆ ในพื้นที่ห่างไกล อีกทั้งควรจัดการศึกษาให้เป็นไปตามความสามารถของผู้เรียนและความสามารถของภูมิภาคหรือท้องถิ่นนั้น ๆ มีหลักสูตรการศึกษาของแต่ละภาคส่วนหรือแต่ละท้องถิ่น เมื่อการศึกษาเข้าถึงไม่เท่ากัน การวัดและประเมินผลการศึกษาก็ควรต่างกัน นักเรียนในโรงเรียนแนวชายแดนของประเทศจะสอบวัดระดับกับนักเรียนในเมืองหลวงโดยใช้ข้อสอบเดียวกัน สภาพแวดล้อมบริบททางสังคมก็ต่างกัน จึงทำให้นักเรียนในพื้นที่ห่างไกลมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ต่ำกว่าระดับประเทศ ในส่วนผู้ปกครองรัฐต้องเห็นถึงความสำคัญของผู้ปกครอง รัฐต้องวางรากฐานให้คนในประเทศตระหนักและเห็นความสำคัญของการศึกษา ไม่เพียงแต่เรียนให้จบภาคบังคับแต่ควรจัดกิจกรรมหรือมีแนวทางในการจบการศึกษาในระดับที่สูงตามความสามารถของแต่ละคน ให้คนไทยเห็นข้อดีในการศึกษาไม่ใช่จบปริญญาตรีก็ไม่มีงานทำ ดังนั้นประเทศจะพัฒนาได้ก็ต้องพัฒนาการศึกษาทั้งระบบ เพราะการศึกษาคือพื้นฐานของการพัฒนาประเทศ

บรรณานุกรม

- กรุงเทพธุรกิจ. (2565). **ผลจัดอันดับ "IMD" ด้านการศึกษา ปี 64 ไทย ร่วง 1 อันดับ**. สืบค้นเมื่อวันที่ 28 พฤษภาคม 2565. จากเว็บไซต์ <https://www.bangkokbiznews.com/social/985467>.
- เซอร์จอห์น เบาว์ริง. (2547). **ราชอาณาจักรและราษฎรสยาม**. กรุงเทพฯ : มูลนิธิโตโยต้าประเทศไทย.
- ธนสาร บัลลังก์ปัทมา. (2555). **การจัดการศึกษาของมาเลเซีย**. สืบค้นเมื่อวันที่ 27 พฤษภาคม 2565. จากเว็บไซต์ <https://www.gotoknow.org/posts/186056>.
- ดำรงเกียรติ มาลา. (2564). **IMD ขยับความสามารถในการแข่งขันไทยปีนี้ขึ้นหนึ่งอันดับ อยู่ที่ 28 จาก 64 ประเทศ**. สืบค้นเมื่อวันที่ 28 พฤษภาคม 2565. จากเว็บไซต์ <https://thestandard.co/imd-thailand-competitiveness/>
- บัลลังก์ โรหิตเสถียร. (2564). **นโยบายการจัดการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ปีงบประมาณ พ.ศ.2564-2565**. สืบค้นเมื่อวันที่ 28 พฤษภาคม 2565. จากเว็บไซต์ <https://moe360.blog/2021/06/30/education-management-policy>.
- เพชรลัดดา เพ็ชรภักดี. (2560). **โครงการวิจัยเรื่องการพัฒนาประเทศสิงคโปร์: กระบวนการ การเปลี่ยนผ่านและความท้าทาย**. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์. สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม.
- รัตนพร ขาวท้วม. (2565). **ระบบการศึกษาของเกาหลีใต้**. สืบค้นเมื่อวันที่ 28 พฤษภาคม 2565. จากเว็บไซต์ <https://www.youtube.com/watch?v=vVziNwuQzYA>.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554 เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 7 รอบ 5 ธันวาคม 2554**. กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2565). **รายงานการศึกษาไทย พ.ศ.2562-2564 (Education Thailand 2019-2021)**. กรุงเทพฯ : บริษัท פרקหวานกราฟฟิค จำกัด.
- Good, Carter V. (1973). **Dictionary of Education**. New York: McGraw-Hill Book.
- Lovell, R. B. (1980). **Adult Learning**. New York: Halsted Press Wiley & Son.
- OECD (2013), **PISA 2012 Results: What Makes Schools Successful? Resources, Policies and Practices (Volume IV)**, PISA, OECD Publishing.